

8.10.2020

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022,
Teema: Maatalouden kannattavuus, maataloustulo ja kannattavuuden parantaminen,
asiantuntijakuulemiset, pe 8.10. klo 8.00, Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaosto

Luken asiantuntijalausunto

Maatalouden kannattavuus, maataloustulo ja kannattavuuden parantaminen

1 Tausta

Vuoden 2022 talousarvioesityksessä todetaan Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla tunnistetun kuusi erilaista maailmanlaajuista kehityssuuntaa, jotka muuttavat merkittävästi ruoka- ja luonnonvarasektorin toimintaympäristöä. Niiden myötä mm. ruokaturvan ja -turvallisuuden, kilpailukykyisen ruokajärjestelmän, huoltovarmuuden, luonnonvaratalouden kestävyys sekä maaseudun elinvoimaisuuden takaamisessa ja kehittämisessä hallinnonalan perustehtävät nousevat yhä tärkeämmiksi etenkin juuri koetun koronakriisin kaltaisissa tilanteissa. Näistä huolehtiminen edellyttää, että alkutuotannossa toimivien yritysten taloudellinen tilanne on riittävän hyvä elinvoimaisuuden, uudistumisen ja jatkuvuuden turvaamiseksi. Tässä lausunnossa tarkastellaan maatalouden rakenne-, tulos- ja kannattavuuskehitystä sekä kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

2 Suomen maatalouden rakennekehitys

Maa- ja puutarhatalousyritysten määrä on laskenut tällä vuosituhannella 80 000 yrityksestä vajaaseen 50 000 yritykseen. Luonnonvarakeskuksen rakenne-ennustejärjestelmän mukaan tilamäärä laskee noin 41 000:een tämän vuosikymmenen loppuun mennessä. Tilojen määrä on vähentynyt kaikissa tuotantosuunnissa (pl. ”Muut kasvinviljelytilat”), erityisen paljon maidontuotannossa ja sikataloudessa. Toimintaansa jatkaneet tilat ovat olleet keskimääräistä suurempia ja investoineet tilakoon kasvattamiseen, jolloin on saavutettu edellytykset suurtuotannon etujen hyödyntämiseen ja uuden teknologian käyttöönottoon ja niiden myötä kannattavuuden paranemiseen.

3 Suomen maatalouden talous- ja kannattavuuskehitys

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuus ei kuitenkaan ole kohentunut tai edes pysynyt ennallaan, vaan pääsääntöisesti heikentynyt. Panos- ja tuotoshintojen vaihtelut sekä heikot satotasot yhdessä pitkään heikkona pysyneen kannattavuuden kanssa ovat tuoneet mukanaan myös maksuvalmiusongelmia ja sen myötä velkaantumisen ja vakavaraisuusongelmat.

Luonnonvarakeskuksen Maatalouden kokonaislaskenta -järjestelmässä noin 750 todellisen yrityksen, kannattavuuskirjanpito-tilan tulokset painotetaan edustamaan Suomen kaikkia maatalous- ja puutarhayrityksiä yhteensä. Näin maa- ja puutarhatalouden tuotannon arvoksi vuonna 2020 saatiin ennakkotiedon mukaan 6,1 mrd. euroa, josta tukien osuus on noin 30 prosenttia.

8.10.2020

Yrittäjäperheiden työlle ja omalle pääomalle katteeksi jäävä yrittäjätulo nousi vuonna 2020 noin 663 milj. euroon (noin 14 300 euroon yritystä kohti) (Taulukko 1). Kannattavuuskerroin oli keskimäärin 0,46, jolloin maatalousyrittäjä sai työtunnilleen korvausta seitsemän euroa ja samaan aikaan omalle pääomalleen korkoa noin 2,3 prosenttia. Kokonaispääoman tuottoprosenttia laskettaessa oman työn palkkavaatimus (16 €/h) vähennetään kustannuksena kokonaisuudessaan ja tällöin tuottoprosentti oli negatiivinen, keskimäärin -1,1 prosenttia. Kannattavuus oli edelleen tasoltaan vaatimaton, vaikka se kohenikin hieman edellisvuosiin nähden.

Maatalouden kokonaislaskennassa on nyt ensimmäistä kertaa myös ennuste kuluvalle vuodelle. Tänä vuonna heikoksi jäävä sato, kustannusten nousu ja alhaiset kotieläintalouden tuottajahinnat heikentävät maa- ja puutarhatalouden kannattavuutta olennaisesti. Yrittäjätuloa arvioidaan kertyvän vuonna 2021 yhteensä 475 milj. euroa, mikä on 28 % vähemmän kuin vuonna 2020. Kannattavuuskerroin kääntyy taas laskuun parin edellisen vuoden hienoisen nousun jälkeen.

Taulukko 1. Maatalouden kokonaistuoton, yrittäjätulon, kannattavuuden ja vakavaraisuuden kehitys vuosina 2016-2021E.

	2016	2017	2018	2019	2020e	2021E
Kokonaistuotto (milj.euroa) ¹	5 696	5 623	5 788	6 181	6 097	6 127
Yrittäjätulo (milj.euroa) ²	317	516	525	536	663	475
Kannattavuuskerroin ³	0,19	0,34	0,34	0,35	0,46	0,33
Kokonaispääoman tuotto-%	-4,5	-2,7	-2,6	-2,1	-1,1	-2,1
Omavaraisuusaste, % ⁴	74	72	73	74	74	73
Tiloja edustettuna, kpl	51 779	50 561	49 542	48 841	46 344	44 953

¹Kokonaistuotto sisältää myyntituotot ja tuet sekä rehuksi, yksityistalouteen ja jatkojalostukseen käytettyjen tuotteiden arvon.

²Yrittäjätulo on yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi jäävä rahamäärä.

³Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka yrittäjätulo riittää kattamaan omasta työstä ja omasta pääomasta aiheutuvat kustannukset. Kun kerroin on yksi, kaikki kustannukset on kyetty kattamaan.

⁴Yrityksen vakavaraisuutta kuvaava omavaraisuusaste lasketaan suhteuttamalla oma pääoma yrityksen varojen kokonaismäärään.

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitoluoket (www.luke.fi/taloustohtori/kokonaislaskenta).

Kokonaislaskentatulokset edustavat vuonna 2019 noin 48 800 yrityksen yhteenlaskettuja tuloksia. Näistä positiivista yrittäjätuloa sai 30 000 yritystä, joiden yhteenlaskettu yrittäjätulo nousi noin 750 milj. euroon. Lähes 19 000 yrityksen yrittäjätulo jäi negatiiviseksi, jolloin nämä huomioiden Suomen maatalous- ja puutarhayritysten kokonaisyrittäjätulo laski 536 milj. euroon. Usein negatiivista

8.10.2020

yrittäjätuloa saaneeseen ryhmään päätyvät esimerkiksi hiljattain investoineet yrittäjät.

4 Suomen Maatalousyritysten talous- ja kannattavuuskehitys sekä ennusteet

Luonnonvarakeskus laskee kannattavuuskirjanpitoaineistoon perustuen myös maatalousyritysten keskiarvotulokset erilaisille luokitteluille. Tässäkin tulokset painotetaan, mutta nyt kuvaamaan Suomen aktiivisten, suurimpien 32 000 maatalous- ja puutarhayrityksen keskiarvoa. Pienimmät tilat on jätetty pois, joten tulokset ovat parempia kuin Maatalouden Kokonaislaskenta -tarkastelussa. Vuonna 2020 yrittäjätulon ennakoidaan olevan 20 500 euroa yritystä kohti. Tässä on nousua edellisestä vuodesta lähes 3 000 euroa. Vuoden 2021 ennusteessa yrittäjätulon arvioidaan kuitenkin taas laskevan noin 16 100 euroon.

Yrittäjätulon aleneminen tai kasvu ei kerro suoraan kannattavuuden muutoksista. Yrittäjätulo on suhteutettava maatalousyrittäjien työpanoksesta ja omasta pääomasta aiheutuneisiin kustannuksiin, jotka myös muuttuvat. Esimerkiksi kotieläintaloudesta kasvintuotantoon siirtyminen vähentää työmäärää. Kannattavuuskerroin tunnuslukuna huomioi nämä muutokset ja kuvaa kannattavuuskehitystä.

Tilivuonna 2020 kannattavuuskerroin on ennakkotulosten valossa nousemassa noin 0,5:n tasolle, mikä on kutakuinkin paras arvo kymmeneen vuoteen. Ennusteessa vuodelle 2021 kannattavuuskerroin heikkenee taas 0,38:aan. Maataloustuissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Sen sijaan etenkin viljojen mutta myös muiden kasvien satotaso on jäämässä heikoksi. Viljan hintojen toistaiseksi tilastoitu nousu ei riitä kompensoimaan sadon alenemaa. Lisäksi kasvihuonetuotantoa painaa tomaatin ja kurkun hinta-alamäki. Tuotantokustannukset nousevat kautta linjan. Maitotilojen kannattavuutta heikentää tänä ja seuraavana vuonna rehujen hinnan nousu, mutta toisaalta nopeana jatkuva rakennekehitys ja pienimpien tilojen lopettaminen pitää kannattavuuden aleneman maltillisena. Sama koskee pitkälti myös sikatiloja.

Kaikissa kokonaislaskenta- ja keskiarvotarkasteluissa on mukana nimenomaan maa- ja puutarhatalous. Tarkastelu ei sisällä maatalousyritysten muuta yritystoimintaa tai muuta maaseudulla harjoitettua yritystoimintaa.

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitotulokset (www.luke.fi/taloustohtori/maatalous).

5 Kannattavuuteen vaikuttavat tekijät

Kannattavuuteen vaikuttavat yksittäisten yritysten tuottavuus eli tuotemäärän ja panosmäärän välinen suhde, tuotteiden ja panosten hintojen välinen hintasuhde sekä tuet. Tuet ovat tarjonneet vakaan ja ennustettavan komponentin, jonka määrä ei ole vaihdellut vuosittain. Investointituet puolestaan ovat tarjonneet ilmaista pääomaa investointeihin ja yrityskoon kasvattamiseen.

Yrityskoon kasvu on mahdollistanut tuottavuuden parantamisen luomalla edellytyksiä uuden tuotantoteknologian käyttöönottoon sekä suuruuden ekonomiasta hyötymiseen. Yrittäjä pyrkii tuottamaan valitsemallaan

8.10.2020

tuotantopanosmäärällä niin paljon tuotantoa kuin mahdollista. Tämä tarkoittaa tehokkuutta, jolloin tuotantopanoksia ei haaskata. Maataloustoimialan ulkopuolella määräytyvät tuotantopanosten hinnat ovat pitkällä aikavälillä nousseet nopeammin kuin maataloustuotteiden hinnat eli hintasuhde on maatalousyrittäjän näkökulmasta heikentynyt. Tätä kautta panos- ja jalostusteollisuus ja kauppa ovat ulosmitanneet maatalouden tuottavuuskehitystä itselleen, jolloin maatalouden kannattavuus on jäänyt heikoksi.

Yksittäisiä keinoja tai ratkaisuja maatalouden kannattavuuden parantamiseen ei voida osoittaa. Maatilayritysten koon jatkuvasti kasvaessa yrittäjän liikkeenjohto-osaaminen tilaa koskevassa päätöksenteossa tulee yhä tärkeämmäksi. Se merkitsee niin omaa yritystä koskevan tiedon kuin alan yleistä kehitystä koskevan tiedon tehokasta analysointia ja hyödyntämistä. Liikkeenjohdollisen ajattelun vahvistuessa viljelijän mielenkiinto kohdistuu entistä enemmän maatalan talousprosessiin ja sen seuraamiseen sekä yrityksen kokonaisvaltaiseen johtamiseen. Maatalousalan koulutuksen, tutkimuksen ja neuvonnan tulisi vahvistaa tätä suuntausta niin, että tuotantoprosesseihin liittyviä kysymyksiä tarkasteltaisiin ennen muuta yritystalouden näkökulmasta.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: Heikki Mäkinen, Arto Latukka